

Jakubowe toponimia – zarys problematyki badawczej

Interesującym źródłem historycznym są nazwy miejscowe, czyli tzw. toponimia¹. Jednym z przejawów obecności chrześcijaństwa na danym terenie było pojawianie się nazw zaczerpniętych z terminologii kościelnej. Ich rozpiętość znaczeniowa jest bardzo duża. Można bowiem mówić o nazwach związanych z miejscami świętymi, na przykład miejscami pielgrzymkowymi i kościołami, o nazwach przywołujących dogmaty i różne aspekty kultu, wreszcie nawiązujących do osób, zakonów lub instytucji kościelnych².

Dla naszych rozważań szczególnie ważna jest relacja między szeroko pojętym kultem świętych w Kościele, a nazwami miejscowości lub ich części, co spotykamy zarówno w odniesieniu do miast (osiedla), jak i wsi (kolonie, osady, przysiółki). Zjawisko to zostało określone mianem hagiotoponimii. W *Słowniku geograficznym: pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych* pod hasłem *Święci* czytamy między innymi: *Chrześcijański kult świętych wprowadził do nazewnictwa dziesiątki tysięcy nazw świętych na kuli ziemskiej. [...] Wielkie upodobanie do nazw świętych mają ludy romańskie. [...] W nazewnictwie żadnego kraju Europy nie przejawia się wpływ chrześcijaństwa*

¹ Zagadnienie to posiada szeroką literaturę, zob. interesujący artykuł oraz wskazaną tam literaturę: E. Kowalczyk, *Toponimia – źródło zaniedbane*, [w:] S. Rosik, P. Wiszewski (red.), *Ad fontes. O naturze źródła historycznego*, (*Acta Universitatis Wratislaviensis* No 2675, Historia nr 170), Wrocław 2004, s. 33–47.

² Zob.: J. Dubois, J. L. Lemaitre, *Sources et méthodes de l'hagiographie médiévale*, Paris 1993, s. 192. Tam podano także inne przykłady podziału nazw oraz zestawiono szczegółową literaturę na ten temat. Na gruncie polskim trzeba wymienić przede wszystkim prace W. Taszyckiego, *Das christliche Element in den polnischen Ortsnamen*, „Collectanea Theologica” 18, 1937, s. 452–476.

*tak bardzo jak we Francji. Tutaj według pobieżnego szacunku do 30 tysięcy osiedli ma nazwy od świętych*³.

W niniejszym artykule chcemy się skupić na nazwach miejscowości, lub ich części, odwołujących się do kultu jednego z najbardziej popularnych świętych w Kościele katolickim, mianowicie do św. Jakuba Apostoła Większego. Chociaż trudno będzie udowodnić, że wszystkie one powstały bezpośrednio w związku z odniesieniem do kultu tego świętego, to jednak warto postawić taką właśnie hipotezę. Chcemy ją poprzeć podkreślając przede wszystkim związek między nazwami miejscowości, a imieniem Jakub. Imiona to jedno z podstawowych nośników pamięci oraz przejawów obecności kultu świętych. Zdajemy sobie jednak sprawę z tego, że przyjęte kryterium nie będzie czasami tak jednoznaczne, a co się z tym wiąże w konkretnych przypadkach może być również niewystarczająco przekonujące.

Na początku naszych rozważań odwołamy się do zestawień uczynionych w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Jest to wyjątkowa publikacja słownikowa składająca się z 15 tomów, wydawanych na przełomie XIX i XX wieku, dokładnie w latach 1880–1902. Spotykamy w niej spis i w wielu przypadkach podstawowe dane historyczne o prawie wszystkich miejscowości z terenów, które obejmowała pierwsza Rzeczpospolita. W tomie trzecim zestawiono kilkadziesiąt miejscowości lub ich części (dwór, folwark, osada, osada leśna, zaścianek), których nazwy nawiązują do imienia Jakub. I tak spotykamy tam następujące nazwy: Jakubajcie, Jakubańce, Jakubeny, Jakubice, Jakubieńki, Jakubiki, Jakubionki, Jakubiszki, Jakubkowice, Jakubkowo, Jakubów, Jakubowce, Jakubowice, Jakubówka, Jakubowo, itd.⁴ W świetle słownika najwięcej miejscowości nawiązujących do imienia Jakub nosiło nazwę: Jakubowo (25)⁵ oraz Jakubowice (16)⁶. W przywołanej pracy nie brakuje też innych interesujących nazw odwołujących się do imienia Jakub, na przykład spotykamy rzekę Jakubiankę, czy szczyt w Tatrach, który nosi nazwę Jakubina⁷.

³ J. Staszewski, *Słownik geograficzny: pochodzenie i znaczenie nazw geograficznych*, Warszawa 1959, s. 289–291. Zob. także: H. Leclercq, *Lieu, noms, [w:] Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*, t. 9, Paris 1930, kol. 656–683.

⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, Warszawa 1882, s. 380–385.

⁵ Tamże, s. 384–385.

⁶ Tamże, s. 382–384.

⁷ Tamże, s. 380.

Podjmując próbę ukazania popularności nazw miejscowości zaczerpniętych od imienia Jakub odwołamy się przede wszystkim do *Wykazu urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, który został ogłoszony zarządzeniem nr 15 Ministra Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dnia 10 lipca 1980 roku w sprawie ustalenia wykazu miejscowości w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (Dz.U. MAGTiOŚ Nr 4 poz. 9). W wykazie tym zawartych zostało 103 225 nazw, w tym 908 nazw miast, 6708 nazw części miast, 43051 nazw wsi, 36349 nazw części wsi oraz 5136 nazw osad. Wykaz doczekał się publikacji książkowej, wydanej w trzech tomach w latach 1980–1982 przez Ministerstwo Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska oraz Główny Urząd Statystyczny. Odnotujmy jeszcze, że podstawę wyjściową do opracowania wykazu stanowiły materiały zebrane oraz przygotowane dla potrzeb narodowych spisów powszechnych, które miały miejsce w latach 1970 i 1978. Wykaz rządowych nazw miejscowości został opracowany według stanu w dniu 31 XII 1978 roku⁸.

Tab. 1. Wykaz nazw miejscowości, w których spotykamy odniesienie do imienia Jakub – stan z 1978 roku

Lp.	Nazwa miejscowości	Rodzaj miejscowości	Gmina, miasto, dzielnica	Województwo
1	Jakubce	część wsi Bierna	Łodygowice	Bielskie
2	Jakubczęciowa	część wsi Łętownia	Jordanów	Nowosądeckie
3	Jakubice	wieś	Warta	Sieradzkie
4	Jakubiec	przysiółek	Stopnica	Kieleckie
5	Jakubik	przysiółek	Krynica	Nowosądeckie
6	Jakubiki	wieś	Kosów Lacki	Siedleckie
7	Jakubikowice	wieś	Wińska	Wrocławskie
8	Jakubin	kolonia	Gródek	Białostockie
9	Jakubiny	część wsi Kowalki	Gołdap	Suwalskie
10	Jakubka	kolonia	Przykona	Konińskie
11	Jakubkowice	część wsi Łososina Dolna	Łososina Dolna	Nowosądeckie
12	Jakubkowice	wieś	Kostomłoty	Wrocławskie
13	Jakubkowo	wieś	Grodziczno	Toruńskie
14	Jakubkowo	wieś	Łasin	Toruńskie
15	Jakubkowo	wieś	Radomin	Toruńskie

⁸ *Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce*, t. 1, Warszawa 1980, s. 3–10.

Lp.	Nazwa miejscowości	Rodzaj miejscowości	Gmina, miasto, dzielnica	Województwo
16	Jakubków	przysiółek	Ujsoły	Bielskie
17	Jakubowa	część wsi Naprawa	Jordanów	Nowosądeckie
18	Jakubowice	wieś	Działoszyce	Kieleckie
19	Jakubowice	wieś	Proszowice	Krakowskie
20	Jakubowice	wieś	Niemce	Lubelskie
21	Jakubowice	wieś	Branice	Opolskie
22	Jakubowice	wieś	Byczyna	Opolskie
23	Jakubowice	wieś	Niemodlin	Opolskie
24	Jakubowice	wieś	Pawłowiczki	Opolskie
25	Jakubowice	wieś	Wilków	Opolskie
26	Jakubowice	część wsi Budy	Fałków	Piotrkowskie
27	Jakubowice	wieś	Kluczewsko	Piotrkowskie
28	Jakubowice	wieś	Annopol	Tarnobrzeskie
29	Jakubowice	wieś	Ożarów	Tarnobrzeskie
30	Jakubowice	część miasta	Kudowa-Zdrój	Wałbrzyskie
31	Jakubowice	osada	Oława	Wrocławskie
32	Jakubowice- Kolonia	kolonia	Niemce	Lubelskie
33	Jakubowice- Kolonia	część wsi Jakubowice	Ożarów	Tarnobrzeskie
34	Jakubowice Murowane	wieś	Wólka	Lubelskie
35	Jakubowizna	wieś	Chynów	Radomskie
36	Jakubowo	przysiółek	Dubicze Cerkiewne	Białostockie
37	Jakubowo	osada	Chojnice	Bydgoskie
38	Jakubowo	część wsi Zamarte	Kamień Krajeński	Bydgoskie
39	Jakubowo	wieś	Lniano	Bydgoskie
40	Jakubowo	wieś	Nowa Wieś Wielka	Bydgoskie
41	Jakubowo	wieś	Lutocin	Ciechanowskie
42	Jakubowo	wieś	Prabuty	Elbląskie
43	Jakubowo	część wsi Katarzyna	Przedecz	Konińskie
44	Jakubowo	część wsi Boguszyce	Wierzbinek	Konińskie
45	Jakubowo	osada	Dąbrówno	Olsztyńskie
46	Jakubowo	wieś	Piecki	Olsztyńskie
47	Jakubowo	część wsi Połajewo	Połajewo	Pilskie
48	Jakubowo	część wsi Runowo	Wągrowiec	Pilskie
49	Jakubowo	część wsi Żurawin	Mochowo	Płockie

Lp.	Nazwa miejscowości	Rodzaj miejscowości	Gmina, miasto, dzielnica	Województwo
50	Jakubowo	część wsi Duszniki	Duszniki	Poznańskie
51	Jakubowo	wieś i osada	Pniewy	Poznańskie
52	Jakubowo	część wsi Nowa Wieś	Włocławek	Włocławskie
53	Jakubowo Kisielickie	wieś	Susz	Elbląskie
54	Jakubowo Lubińskie	wieś	Przemków	Legnickie
55	Jakubowskie	wieś	Boćki	Białostockie
56	Jakubowy Borek	wieś	Wielbark	Olsztyńskie
57	Jakubów	wieś	Imielno	Kieleckie
58	Jakubów	wieś	Krasocin	Kieleckie
59	Jakubów	wieś	Radwanice	Legnickie
60	Jakubów	osada	Będków	Piotrkowskie
61	Jakubów	wieś	Lubochnia	Piotrkowskie
62	Jakubów	wieś	Błędów	Radomskie
63	Jakubów	wieś	Przysucha	Radomskie
64	Jakubów	wieś	Stara Błotnica	Radomskie
65	Jakubów	wieś	Jakubów	Siedleckie
66	Jakubów	część wsi Kiki	Wodzierady	Sieradzkie
67	Jakubów	wieś	Kowiesy	Skierniewickie
68	Jakubów	wieś	Rawa Mazowiecka	Skierniewickie
69	Jakubów	wieś	Ciełowody	Wałbrzyskie
70	Jakubów	wieś	Świdnica	Wałbrzyskie
71	Jakubów-Kolonia	wieś	Goszczyń	Radomskie
72	Jakubówka	część wsi Sianno	Tułowice	Warszawskie
73	Jakubówka	wieś	Nowodwór	Lubelskie
74	Jakubówka	część wsi Podłopień	Tymbark	Nowosądeckie
75	Jakubówka	wieś	Lipsko	Radomskie
76	Jakubówka	osada	Wyśmierzyce	Radomskie
77	Jakubówka	część wsi Sokola	Kłoczew	Siedleckie
78	Jakubówka	kolonia	Krzywdą	Siedleckie
79	Jakubówka	część wsi Szpikołosy	Hrubieszów	Zamojskie
80	Jakuby	wieś	Biała Piska	Suwalskie
81	Jakuby	gajówka	Janów Lubelski	Tarnobrzeskie

Źródło: Wykaz urzędowych nazw miejscowości w Polsce, t. 1, Warszawa 1980, s. 611–613.

Zaprezentowane zestawienie tabelaryczne uświadamia nam, że w Polsce mamy do czynienia ze znaczącą grupą nazw miejscowości, w których spotykamy odniesienie do imienia Jakub. Liczby te niewiele tylko zmieniają się w kolejnych wykazach urzędowych nazw miejscowości. Dotyczą one przede wszystkim zmian w obrębie miejscowości. Mamy tu na myśli przede wszystkim zjawisko zaniku nazwy przysiółek na rzecz określenia części wsi. W świetle wykazu z 2012 roku warto zauważyć, że odnotowano w nim część miasta Toruń- Jakubskie Przedmieście⁹.

Z zestawienia widać wyraźnie, że praktycznie wyłącznie mamy tu do czynienia z wsiami, bądź też ich częściami. Brakuje miast (poza odnotowanym osiedlem w Toruniu), które w swojej nazwie odwołują się do imienia Jakub. Miejscowości rozsiane są po całej Polsce, wydaje się jednak, że częściej występują one w Polsce centralnej oraz południowej. Zdecydowanie mniej jest ich w północnej oraz północno-zachodniej części naszego kraju. W przyszłych badaniach warto pokusić się o szczegółowe zilustrowanie tego zjawiska na mapie. Wydaje się, że pomoże to na sformułowanie kolejnych i bardziej precyzyjnych wniosków.

Możemy założyć, że w zdecydowanej większości przywołane w zestawieniu miejscowości posiadają genezę średniowieczną. Jest to zrozumiałe, gdyż właśnie wtedy powstaje główna sieć osadnicza na obszarze dzisiejszej Polski. Z kolei nazwy odwołujące się do imienia Jakub odzwierciedlają zapewne ogromną popularność kultu św. Jakuba Apostoła Większego, którą możemy śledzić właśnie w tej epoce. To przecież w tym okresie, głównie dzięki liturgii, np. dzięki kalendarzowi liturgicznemu, trafia on na obszar naszego kraju i dynamicznie się rozwija¹⁰. Oczywiście zagadnienie początków miejscowości, które w swoich nazwach odwołują się do imienia Jakub, wymagają szczegółowych badań. Może się bowiem okazać, że będziemy w stanie wskazać interesujące związki pomiędzy rozwojem kultu św. Jakuba Większego, a powstaniem przynajmniej niektórych z nich.

Poniżej przytaczamy kilka przykładów brzmienia nazw miejscowości pochodzących od imienia Jakub, które spotykamy w średniowiecznych źródłach:

⁹ www.ksng.gugik.gov.pl/urzedowe_nazwy_miejscowosci.php [dostęp: 9 VII 2016].

¹⁰ Zob.: W. Rozynkowski, *O najstarszych śladach kultu św. Jakuba Większego na Pomorzu Gdańskim i w Ziemi Chełmińskiej*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz, (red.), *Wpływ Świętego Roku Jakubowego na rozwój kultu i Drogi św. Jakuba*, Kraków 2011, s. 133–150; tenże, *Przejawy kultu św. Jakuba Większego w państwie zakonnym w Prusach*, [w:] B. Sieka, A. Szarszewski, P. Paluchowski (red.), *Między Gdańskiem a Santiago. 600-lecie konsekracji kościoła św. Jakuba fundacji szyprow w Gdańsku*, Gdańsk 2015, s. 43–64. Zob. zestawioną w niniejszych opracowaniach literaturę.

- Jakubkowice: miejscowość w powiecie sądeckim, w najstarszych źródłach spotykamy ją pod nazwami: *Iacubcowicz* (1325 rok), *Jacobowicz* (1345 rok), *Jacubcowicze* (1400 rok), *Jakupkowicze* (1529 rok)¹¹,
- Jakubowice: miejscowość w powiecie proszowickim, w najstarszych źródłach spotykamy ją pod nazwami: *Jacubowycze* (1341 rok), *Jacobcowicz* (1394 rok), *Jacobowicze* (1401 rok), *Jacobowicze* (1421 rok)¹²,
- Jakubów: miejscowość w powiecie jędrzejowskim, w najstarszych źródłach spotykamy ją pod nazwami: *Jacubouo* (1359 rok?), *Jacobowicz* (1387 rok), *Jacobow* (1399 rok)¹³,
- Jakubowo: miejscowość w powiecie grudziądzkim, w najstarszych źródłach spotykamy ją pod nazwami: „*bona quondam Mathei et Jacobi*” (1298 rok), *Jacobsdorff*, *Jacuschorf*, *Jacobsdorff* (ok. 1423-1424), *Jacubsdorff vel Jakubkowo* (1526 rok)¹⁴.

Zatrzymajmy się przy ostatniej z wymienionych miejscowości. Jak widać interesujące jest najstarsze odnotowane źródłowo określenie miejscowości Jakubowo. Spotykamy w nim bowiem odniesienie do imienia Jakub. W dokumencie z 1298 roku czytamy, że mistrz krajowy Meinhard z Kwerfurtu nadał Janowi de Nemore dobra na prawie chełmińskim, które niegdyś należały do braci Mateusza i Jakuba¹⁵. Uwagę naszą przykuwa wymienione w źródle imię Jakub. Pozwala ono na postawienie następującej hipotezy: nie możemy wykluczyć, że wpływ na nazwę miejscowości Jakubowo, położonej niedaleko Grudziądza, miało odwołanie do imienia współwłaściciela, czyli nieznanego bliżej Jakuba. A być może przywołane zjawisko miało miejsce także w innych zestawionych w tabeli miejscowościach? Założyciel miejscowości miał przecież fundamentalny wpływ na jej nazwę.

Stanisław Rospond w swoim *Słowniku etymologicznym* wskazał, że nazwa miejscowości Jakubów pochodzi od imienia Jakub i dodał: *Niejednokrotnie to imiennictwo było związane z kultem św. Jakuba i tzw. patrociniami kościelnymi, czyli kościołami i kaplicami temu patronowi poświęconymi*¹⁶. Chcemy w tym miejscu zwrócić uwagę na odwołanie się do wezwań obiektów sakralnych w kontekście poszukiwań genezy nazw miejscowości. Jest to bardzo interesujący trop, jednak trudny do podjęcia. W świetle dokona-

¹¹ *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, cz. II, z. 1, oprac. S. Chmielewski, K. Górską-Gołaska, J. Luciński, Wrocław i inn. 1989, s. 199.

¹² Tamże, s. 200.

¹³ Tamże, s. 201.

¹⁴ *Słownik historyczno-geograficzny ziemi chełmińskiej w średniowieczu*, oprac. K. Porębska, przy współpracy M. Grzegorza, pod red. M. Biskupa, Wrocław i inn. 1971, s. 47.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław i nn. 1984, s. 118.

nego wyżej zestawienia miejscowości, tylko marginalnie możemy zauważyć obecność tego zjawiska.

Odwołamy się jednak do bardzo reprezentatywnego przykładu, mianowicie do miejscowości Jakubowo, położonej niedaleko Głogowa, w gminie Radwanice, w powiecie polkowickim w województwie dolnośląskim. Spotykamy w niej średniowieczną świątynię noszącą właśnie wezwanie św. Jakuba Apostoła Większego. Warto również nadmienić, że obecność św. Jakuba w Jakubowicach była i jest na tyle intensywna i charakterystyczna, że w 2007 roku świątynia została podniesiona do godności sanktuarium św. Jakuba Apostoła Większego¹⁷.

Być może podobną sytuację, jak w Jakubowie, spotykamy także w miejscowości Jakubowice w powiecie namysłowskim, obecnie w granicach województwa opolskiego. W *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* czytamy, że: *Był tu niegdyś kościół ś. Jakóba i stąd nazwa wsi*¹⁸. Informacja ta wymaga jednak potwierdzenia.

Nie możemy wykluczyć, że dalsze szczegółowe badania pozwolą na wskazanie w kolejnych jakubowych miejscowościach odniesień do obecnych w nich obiektów sakralnych oddanych pod patronat św. Jakuba. A może nazwy niektórych miejscowości jakubowych powstały jako echo patronatu tegoż świętego, obecnego w sąsiednich miejscowościach?

Podsumowując powyższy wywód dotyczący genezy nazw, w których spotykamy odniesienie do imienia Jakub odwołajmy się jeszcze do wniosków o. Pawła Sczanieckiego. Zauważył on bowiem, że w Polsce zależność nazw miejscowości od imienia patronów kościelnych lub od wezwania widoczna jest w stopniu ograniczonym. Podstawowym wytłumaczeniem tego zjawiska była późna, zdaniem tego historyka, w stosunku do innych obszarów europejskich, ich chrystianizacja. Przytoczmy jego słowa: *Pewna ilość miejscowości bierze nazwę od imienia patronów kościelnych lub od wezwania. Wynika to z powszechnego w Kościele kultu świętych. [...] Polska przejęła zwyczaj tylko w bardzo ograniczonym stopniu, a to dlatego, że chrześcijaństwo weszło tu stosunkowo późno, a więc po ustaleniu się rodzimego zwyczaju w tym zakresie*¹⁹.

¹⁷ W. Hass, *Z jakubowa do Santiago de Compostela. Szlak, bractwo, sanktuarium*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, I. Hodorowicz (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, Kraków 2008, s. 95–102; tenże, „*Ku czci św. Jakuba*” – czyli o pielgrzymowaniu do Jakubowa (i przez Jakubów)... *Szkic do dziejów Sanktuarium św. Jakuba Apostoła w Jakubowie*, [w:] A. Jackowski, F. Mróz, Ł. Mróz (red.), *1200 lat pielgrzymek do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela*, Kraków 2013, s. 269–276.

¹⁸ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 3, Warszawa 1882, s. 384.

¹⁹ P. Sczaniecki, *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedzinie religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie źródeł polskich z XII wieku*, Lublin 1979, s. 102–104.

W badaniach nad toponimią warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną rzeczywistość. Jak już odnotowano w historiografii od patronów świątyni miejskich brały nazwy ulice i trakty. Możemy w tym przypadku mówić wręcz o pewnej regule. W literaturze zauważono, że powstawanie nazw ulic związanych z kultem świętych przebiegało w dwóch kierunkach. Po pierwsze, mogły się one brać od wezwań już istniejących kościołów, szpitali czy przytułków itd. Kiedy lokowano miasta wyznaczano przy tych obiektach ulice, które naturalnie brały nazwy od wezwań. Po drugie bywało i tak, że istniejąca ulica zmieniała swą nazwę, gdy powstawał przy niej obiekt sakralny²⁰.

Odwołajmy się do bardzo reprezentatywnego przykładu, który spotykamy w średniowiecznym Toruniu, a dokładnie w Nowym Mieście Toruniu. Otaczające świątynię nowomiejską, której patronował św. Jakub Apostoł Większy, ulice (trakty) występują w średniowiecznych źródłach pod nazwami: ul. Św. Jakuba (s. *Jacobgasse, Jacobsstrasse, am s. Jacob Thor, bey s. Jacob Thor*); ul. Przy Kościele św. Jakuba (*keygen s. Jacobiskirche, bey s. Jocabskirche, bey sinte Jocab, dem S. Jacobs Kirche uber*); ul. Za Kościołem św. Jakuba (*hinder der kirchen sente Jocab, hinder sinte Jacob, hinter S. Jacobs Kirchhoffe, bey S. Jacob Kirche, an der Stadt Mauer hinder S. Jacobs Kirche*)²¹.

W świetle najnowszych badań Lucyny Przybylskiej w Polsce znajduje się obecnie 12 ulic św. Jakuba, poza tym 1 aleja, 2 ronda oraz 4 place oddane pod patronat jakubowy. Ciekawe, że w sumie 12 patronatów dotyczy ulic w miastach, natomiast aż 7 we wsiach²².

Podjęte zagadnienie badań nad toponimią jakubową wydaje się być niezmiernie interesujące. Nie mamy wątpliwości, że staje ono przed nami jako bardzo ważne pole badawcze w odświeżaniu kolejnych przejawów kultu św. Jakuba Apostoła Większego w Polsce. I chociaż prawdopodob-

²⁰ Zob.: Z. Brocki, *Polskie nazwy ulic upamiętniające świętych oraz pochodzące od patrocinów i od nazw związanych z patrociniami (wstępne zarysowanie problematyki)*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego”, Prace językoznawcze, 6, 1979, s. 27–34; J. P. Leguay, *La rue au Moyen Âge*, Rennes 1984, s. 94; P. Tyszka, *Obraz przestrzeni miejskiej Krakowa XIV–XV wieku w świadomości jego mieszkańców*, Lublin 2001, s. 148–151. O możliwościach interpretacyjnych nazw ulic zob.: A. Wyrobisz, *Nazwy ulic, placów i dzielnic w miastach polskich: nośniki informacji – źródła historyczne – zabytki kultury*, „Przegląd Historyczny”, 90, 1999, z. 4, s. 511–523.

²¹ K. Mikulski, *Nazwy ulic Nowego Miasta Torunia w pierwszej połowie XVIII wieku*, [w:] *Polska i jej wschodni sąsiedzi (od średniowiecza po czasy współczesne)*, Toruń 1996, s. 169–185; tenże, *Przestrzeń i społeczeństwo Torunia od końca XIV do początku XVIII w.*, Toruń 1999, s. 372, 378, 382.

²² L. Przybylska, *Ulice św. Jakuba w Polsce*, [w:] P. Roszak, F. Mróz (red.), *Droga św. Jakuba w Polsce – historia, teraźniejszość, przyszłość. W 10. rocznicę otwarcia pierwszego polskiego odcinka Camino de Santiago*, Kraków 2015, s. 272–274.

nie będziemy się tu obracać przede wszystkim w sferze hipotez i przypuszczeń, to jednak warto umieścić toponimie w kwestionariuszu badawczym, który odnosimy do św. Jakuba.

James' toponyms – an outline of a research problem

Summary

Toponyms are an interesting kind of historical source material. Place names derived from church terminology, including worship of saints, belong to important symptoms of christianity in a given area. This phenomenon is described as hagiotoponymy.

The article characterizes toponyms which refer to the worship of one of the most popular saints in the catholic church, Saint James the Great. It is achieved by presenting a relation between place names and the personal name James. Names used to be one of fundamental memory carriers and symptoms of the worship of saints.

Analysis of the 1978 index of locality names in Poland leads to conclusion that there are 81 names of localities, mainly villages, or their parts which are derived from the name Jacob. There are no towns in this group, apart from a name of one urban district in Torun. These specific toponyms are dispersed in whole of Poland, most of them in its central and southern regions. We can assume that a bigger part of these place names are of mediaeval origin.

*Waldemar Rozynkowski, prof. dr hab.
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
Toruń*

DROGA DO COMPOSTELI –
PRZESZŁOŚĆ I TERAŻNIEJSZOŚĆ

THE ROAD TO COMPOSTELA –
THE PAST AND THE PRESENT

EL CAMINO A COMPOSTELA –
PASADO Y PRESENTE

THE CONFRATERNITY OF ST. JAMES THE APOSTLE – DISTRICT OF MAŁOPOLSKA, WIĘCŁAWICE STARE

LA COFRADÍA DEL APÓSTOL SANTIAGO EN WIĘCŁAWICE STARE

THE ROAD TO COMPOSTELA – THE PAST AND THE PRESENT

EL CAMINO A COMPOSTELA – PASADO Y PRESENTE

Eds. by/ Redacción:
Ks. PIOTR ROSZAK
FRANCISZEK MRÓZ

WYDAWNICTWO «CZUWAJMY»

Kraków 2016

BRACTWO ŚW. JAKUBA APOSTOŁA W WIĘCŁAWICACH STARYCH

DROGA DO COMPOSTELI –
PRZESZŁOŚĆ
I TERAŹNIEJSZOŚĆ

pod redakcją:
Ks. PIOTRA ROSZAKA
FRANCISZKA MROZA

WYDAWNICTWO «CZUWAJMY»

Kraków 2016

© Copyright by Sanktuarium św. Jakuba Apostoła w Więclawicach Starych
Kraków 2016

Projekt realizowany przy wsparciu finansowym:
Województwa Małopolskiego

MAŁOPOLSKA

i Sanktuarium św. Jakuba Ap. w Więclawicach Starych

RECENZENT

Ks. prof. dr hab. Jan Perszon
Prof. dr Jesus Tanco

TŁUMACZENIA

LANGUAGE LINK Usługi Językowe Dorota Plutecka – Kraków

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

Franciszek Mróz

OPRACOWANIE TYPOGRAFICZNE I REDAKCJA TECHNICZNA

Edward Szarek, Dawid Korczak

KOREKTA WYDAWNICZA

Grażyna Misińska-Ścibor, Edward Szarek

ISBN 978-83-62862-24-5

Konferencję zrealizowano w ramach grantu „Camino de Santiago i grób św. Jakuba:
od historii do hermeneutyki wiary” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki,
nr UMO 2013/10/M/ HS1/ 00548

Printed in Poland

Wydanie I, Kraków 2016

Opracowanie, przygotowanie do druku i druk:

WYDAWNICTWO «CZUWAJMY»

32-091 Michałowice, ul. Ks. Mariana Pałęgi 41

tel./fax 12 388 53 80

wyd@czuwajmy.pl

Spis treści

Content

Juliàn Bario Bario

Przedmowa	9
Preface	11
Prefacio	13

Ks. Piotr Roszak, Franciszek Mróz

Wstęp	15
Introduction	21
Prólogo	27

Ks. Dariusz Doburzyński

Jezus – wędrowiec; czy tylko metafora? Przyczynek do teologii pielgrzymowania	33
Jesus as the Wanderer or is it just a Metaphor? A Contribution to the Theology of Pilgrimage.	41

Wojciech Mruk

Święty Jakub Większy Apostoł i jego kult w cysterskim zbiorze exemplów znanym jako <i>Dialogus miraculorum</i> Cezarego z Heisterbach	43
Saint James the Greater and his cult described by cistercian monk Caesarius of Heisterbach in <i>Dialogus miraculorum</i>	53

Rafał Koszek

Święty w cieniu legendy – Dominik od Drogi.	55
Saint in the shadow of a legend – Domingo de la Calzada	64

Waldemar Rozynkowski

- Jakubowe toponimia – zarys problematyki badawczej 67
 James' toponyms – an outline of a research problem..... 76

Waldemar Hass

- O kulcie relikwii w sanktuarium św. Jakuba Apostoła
 w Jakubowie – współczesność, tradycja, pytania 77
 The cult of relics in the Shrine of St. James the Apostle
 in Jakubów – modernity, tradition, questions 86

Agnieszka Jaworska

- Pielgrzym otwarty na Boga? 87
 Pilgrim open to God?..... 95

Jacek Marian Hołub

- Pielgrzymowanie jako rytuał na przykładzie *Camino de Santiago*
 wczoraj i dziś..... 97
 Pilgrimage as ritual the example of the Camino de Santiago
 yesterday and today..... 106

Barbara Karpala

- Melodia muszli św. Jakuba czyli muzyka katedry w Santiago
 de Compostela..... 109
 The Melody of Concha of St. James – Music of Cathedral
 in Santiago de Compostela 113

Kajetan Suhecki

- Integracja europejska, a rozwój turystyki na Szlaku św. Jakuba 115
 Tourism development on the Way of St. James in the context
 of European integration..... 124

Łukasz Stefaniak

- Hermeneutyka pielgrzymowania św. Jana Pawła II według
 Joaquína Navarro-Vallsa. Uniwersalne klucze odczytania
 sensu aktów pątniczych 127
 Hermeneutics pilgrimage of St. John Paul II
 by Joaquín Navarro-Valls. Universal keys sense of meaning acts
 of pilgrimage 138

Oresta Bordun, Franciszek Mróz

- Możliwości współpracy transgranicznej w zakresie
pielgrzymowania i turystyki religijnej na przykładzie Drogi
św. Jakuba *Via Regia* na pograniczu Polsko-Ukraińskim 139
- Opportunities for Transborder Cooperation with Regard
to Pilgrimages and Religious Tourism Based on the Example
of the Way of St. James *Via Regia* on the Polish-Ukrainian
Borderland 152

Rafał Bielecki

- Miechów jako ośrodek turystyki pielgrzymkowej na Drodze
św. Jakuba 153
- Miechow as a center of pilgrimage tourism on Route St. Jacob 162

Stanisław J. Adamczyk

- Krzyże pokutne i kapliczki pojednania – przykłady zabytków
średniowiecznego prawa karnego w Polsce 163
- The Conciliation Crosses and Shrines as the Medieval Relics
of Law in Poland 186

Franciszek Mróz

- Droga św. Jakuba w Polsce. Kalendarium wydarzeń:
sierpień 2015 r. – lipiec 2016 r. 189
- The routes of St. James' Way in Poland – an almanac
of the August 2015 – July 2016 204

Wiesław Czajka, Łukasz Stefaniak

- Pielgrzymka do Miłosierdzia Bożego Warszawa – Kraków
po drogach św. Jakuba (świętokrzyskiej i małopolskiej) 205
- Pilgrimage to the Sanctuary of Divine Mercy Warsaw – Krakow
(the Świętokrzyska Way of St. James and the Małopolska Way
of St. James) 219

